

Renmarkstorget i centrala Umeå sträcker sig mellan Storgatan och Skolgatan, och kantas av flera av stadens bästa pubar och restauranger. Här ligger också stadens turistbyrå.

Det är söndagseftermiddag på Hammagasinet i Umeå, och jag äter löksoppa, nybakat bröd och hummus med vegan-bloggaren och matentusiasten Maria Engström. Det känns som ett naturligt ställe att börja på.

För mig, och säkerligen även för många andra som växt upp under 90-talet, så har "björkarnas stad" alltid varit mer förknippad med militanta veganer och straight edge-kultur än lövträd.

Men vad hände egentligen sen? Med staden där hårt nischade band som Final Exit regerade scenerna, och veganscenens talibaner gjorde livet surt för varje "mördare" med tillstymmelse till en pålskrage?

Lyckligtvis har jag en expert till bords.

– Det skrevs väldigt mycket i medierna på den tiden, när folk fortfarande brände Scan-bilar, säger Maria och skrattar uppgivet. Alla veganer blev militanta över en natt, och fick väldigt snabbt ett dåligt rykte.

Hur mår veganrörelsen i dag?

– Den mår bra, men är betydligt mindre "militant". De som var med på den tiden är ju tio år äldre i dag, och har arbeten och barn. Sedan tror jag det finns bättre kunskap i dag om fördelarna med vegan- och vegetarisk kost. När jag slutade att äta kött var det för att jag tyckte synd om djuren, numer är det lika mycket för att främja en hållbar miljöutveckling.

Du ville ses här på Hammagasinet, berätta varför?

– På söndagar har de "Folkkök" här. Det är en ideell förening som serverar veganmat, och allt överskott går till olika djurrättsorganisationer. Det serveras alltid en varmrätt och en efterrätt, och priset är 25 kronor. Jag har själv jobbat i serveringen, och tycker alla borde komma hit när det är öppet.

EN TREDJEDEL STUDENTER

Sedan 60-talet har Umeå varit en av Sveriges snabbast växande städer. Varje år flyttar cirka tusen nya invånare till staden, och trycket på boende är stort, trots att det byggs runt 800 nya lägenheter per år.

Tillväxten är särskilt imponerande med tanke på att samtliga övriga kommuner i Västerbotten (med undantag från grannkommunen Vännäs)

fortsätter på nästa sida

Norrlands huvudstad

I en tid där många städer i norra Sverige fungerar som rena avfolkningsbygder växer "björkarnas stad" så det knakar, en utveckling som knappast lär avta då man blir europeisk kulturhuvudstad 2014. Vi reste till Västerbotten för att möta några av människorna bakom en modern framgångssaga.

1

delklarar negativa befolkningstal (2011). Mycket, för att inte säga det mesta, av denna inflyttning kan staden tacka sitt universitet för. Vad som startade med en tandläkarutbildning 1956 har nu vuxit till ett monster av en institution med 36 000 studenter (2011), nästan en tredjedel av stadens totala befolkning.

Med en sådan demografi borde väl studentpubarna ligga vägg i vägg längs gågatan?

KÖRSÅNG OCH VOLLEYBOLL

Mitt nästa stopp är caféet i Lindellhallen på universitetets campusområde, där jag stämt träff med en av stadens många studenter.

Julia Holmström är 20 år och bor med sin pojkvän och en hund i stadsdelen Teg. Hon läser sin tredje termin på juristlinjen.

– Jag tycker Umeå har ett väldigt bra utbud för studenter, säger Julia. Mycket anordnas genom kåren på universitetet. Det är allt från sittningar till körsång och volleybollturneringar.

Det låter nästan som om man måste studera för att ha ett socialt liv i Umeå?

– Nej, det tycker jag inte. Det finns absolut saker att göra ändå. En personlig favorit är träningsanläggningen IKSU. De anordnar också olika aktiviteter och resor.

Med risk för att vara fördomsfull: Väldigt många 20-åringar i städer som Umeå flyttar till storstäderna så snart de har möjlighet, men du har redan börjat planera din framtid här?

– Jag trivs helt enkelt. En fördel som Umeå har är att det hela tiden är så nära till naturen. Man kan åka slalom mitt i stan på Bräntberget, eller i Vindeln [skidanläggning ca 55 km väster om Umeå] om man har tillgång till bil.

DERBY

Idrott är en viktig och väl integrerad del av samhället i Umeå. Föreningslivet sjuder av liv, och folk ur alla samhällsklasser sluter leden på arenorna för att heja fram nästa Hanna Ljungberg (fotboll), Ulf Dahlen (ishockey) eller Per Olofsson (längdskidåkning).

En av de mest populära sporterna är innebandy. Jag har bestämt mig för att lämna stadens elitserielag IBK Dalen åt sitt öde för att gå på ett stenhårt derby i damernas division ett norra: Umeå City–IKSU Ungdom.

21-åriga Malin Strömberg är lagkapten i Umeå City, och gör sin andra säsong för klubben då jag träffar henne halvtimmen före nedsläpp i Gammlihallens katakomber.

– Nästan alla jag känner håller på med någon form av sport, säger Malin, eller så har de gjort det tidigare. Föreningslivet är en bra skola för livet i stort, tror jag.

Vad är värt att gå och se i sportväg i Umeå, tycker du?

– Med risk för att vara tråkig, måste jag ändå säga innebandy. Det är alltid bra stämning på matcherna, och det är ett jättebra sätt att umgås och träffa nya människor.

Hur går det i matchen nu? Och bjud gärna på en riktig sportklyscha om du vill.

– Det brukar alltid bli jämna och bra matcher när vi möter IKSU Ungdom. Men vi slog dem sist vi mötte dem, och det tar vi med oss in på banan i dag. 4–2 till oss!

Matchen blir mycket riktigt en rysare, som Umeå City till slut kan vinna med 4–3 efter en stark defensiv sista tio. Bra jobbat Malin, och nästan lika bra tippat!

2

3

1. Eldshow under dansföreställningen "Elva älvor vid älven". Inför året som europeisk kulturhuvudstad 2014 har Umeå storsatsat, vilket genererat ett stort och brett kulturutbud för stadens besökare.

2. Maria Engström bloggar om vegankost på www.umeavegan.wordpress.com och www.vegankocken.wordpress.com. Ett favoritrecept är marinerade sojafiléer med pepparrot.

3. Umeå har 36 000 studenter. Julia Holmström läser tredje terminen på juristlinjen, och går gärna till träningsanläggningen IKSU på sin fritid.

4. Det nya bildmuseet vid Umeälvens strand, som det kommer att se ut vid premiären den 18 mars. Byggnaden har ritats av Henning Larsen Architects och White arkitekter.

KONSTNÄRLIGT CAMPUS

Umeå är alltså "Europas kulturhuvudstad 2014". Det stod klart redan i september 2009, efter att man betvingat "sydstatarna" i Lund i den avgörande omröstningen.

Den ack så prestigefyllda utmärkelsen (Umeås kulturchef Fredrik Lindegren lär ha fallit i tårar när juryn tillkännagjorde sitt utslag) är en direkt

4

följd av stadens långsiktiga kulturella utvecklingsstrategi, som sträcker sig ända fram till år 2050. Det uttalade målet är att göra staden mer attraktiv för "studenter, entreprenörer, kreatörer och investerare" – och vanligt folk i stort får man väl anta?

Den hittills kanske mest spektakulära produkten av kultursatsningen är det nya bildmuseet vid Umeälvens strand. Byggnaden, som är ritad av Henning Larsen Architects och White arkitekter, kommer tillsammans med Arkitektshögskolan, Designhögskolan och den kreativa mötesplatsen HumlabX att utgöra ett kreativt komplex som fått det oparententiösa namnet "Konstnärligt campus".

Den 18 mars slår det nya bildmuseet upp

portarna, då vi bland annat kan se fram emot utställningar som: *What Is to Be Done?* av den italienske konstnären Mario Merz (1925–2003), och Kirunatopia – tolv svenska konstnärers tolkning av gruvsamhället Kiruna.

Är skulpturkonst din preferens erbjuder Umeå några av norra Europas bästa utflyktsmål inom genren.

Några kilometer väster om stadskärnan ligger Umedalens Skulpturpark, där 34 permanenta mästerverk delar scenen med mer eller mindre långvariga gästspel från konstnärer som Per Kirkeby och Bjørn Poulsen. Öppet dygnet runt, alla dagar om året. Besöker du parken dagtid? Prova att komma tillbaka på natten, det är en helt annan plats i månken.

För den bilburne är Konstvägen Sju Älvar ett intressant och annorlunda alternativ – en 35 mil lång konstutställning från kusten i Holmsund till Borgafjäll i södra Lapplandsfjällen. Stanna till vid Ulf Rollofs *Eldsoffa* eller Kent Karlssons *Hägring* – en kyrka i sprucket glas.

UMEÅS SOHO

Ett av de områden det talas mest om i kulturkretsar just nu är kulturkvarteren runt Pilgatan i den östra delen av staden.

Termer som "Soho" eller (gud förbjude) "Södermalm i Stockholm" har använts för att beskriva en boho-chic miljö där konstnärer, gallerister, författare och kläddesigners öppnat ateljéer och showrooms i bostadshusens gatuplan.

Pilgatan 13 är adressen för "Kreativt kollektiv", en brokig men ytterst kompetent samling kreatörer som arbetar inom film, litteratur, poesi, smyckesdesign och möbelkonst.

Här har väskmakaren Mina Widding sin ateljé, som även fungerar som showroom dagtid. Sedan 2004 driver hon företaget Ninda Design, som tillverkar handsyddas väskor av återvunna vintage-tyger. Väskorna säljs av tre butiker i Umeå: Hjärterö, Kii och La-di-da, samt två butiker i Stockholm: Poplin och Cissi & Selma.

– Pilgatan är ett fantastiskt område, säger Mina. Jag skulle absolut rekommendera att komma hit bara för stämningens skull, ofta går det bra att hälsa på i någon ateljé bara folk är där. Det är väldigt avslappnat.

Du har väldigt många väskor här, i nästan lika många färger och mönster. Syr du en serie av väskor, eller är alla unika?

– Jag har sex stycken väskmodeller som jag utgår ifrån, men alla väskor jag gör är

fortsätter på nästa sida

Umeå

Folkmängd: 116 200 personer (2011), varav cirka 80 000 i centrala Umeå.

Aktuell: Utnämnd till europeisk kulturhuvudstad 2014.

Kända personer från Umeå: Staffan Ling (programledare), Dennis Lyxzén (musiker), Per Elofsson (längdskidåkare), Niklas Lindgren (Hagamannen).

Kuriosa: Fäste för den militanta falangen av den svenska vegan-rörelsen på 90-talet, vars "väpnade" kamp kulminerade 1994 då tre lastbilar från Scan brändes ned till grunden.

Svenska pärlor

Umeå – Norrlands huvudstad

one-of-a-kind. Även om jag använder samma tyg till två väskor så gör jag kanske locket lite annorlunda på den ena. Tygerna kan vara allt från loppisfynd till något av mormors gamla möbeltyger.

Var går man annars för att hitta alternativ design i Umeå?

– Företaget Punkslöjd som finns här på kollektivet är absolut värt ett besök. De gör allt från små pysselsaker till kläder, och de har också det här återvinningstänket i sin produktion.

UMEVATORIET

Det har blivit mörkt när jag lämnar Pilgatans konstnärssjäl för den här gången, vilket är en förutsättning för min nästa aktivitet i staden – stjärnskådning, och då menar jag inte att se Staffan Ling eller Annika Norlin trilla ut från Wayne's Coffey på Storgatan med en take-away.

Umevatoriet på det gamla regementsområdet I 20 (numer Umestans företagspark) är något så unikt som ett centralt observatorium som är öppet för allmänheten.

Ingmar Sethson, anställd på Umevatoriet sedan tre år tillbaka, förklarar konceptet:

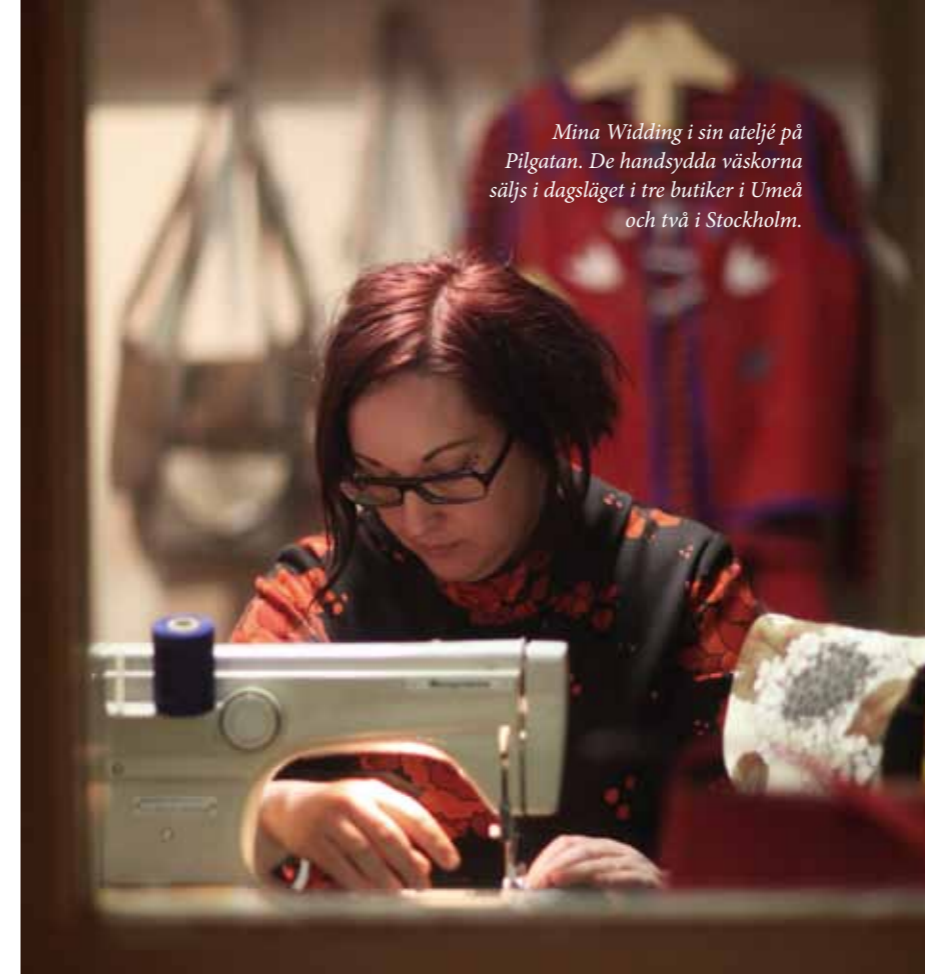
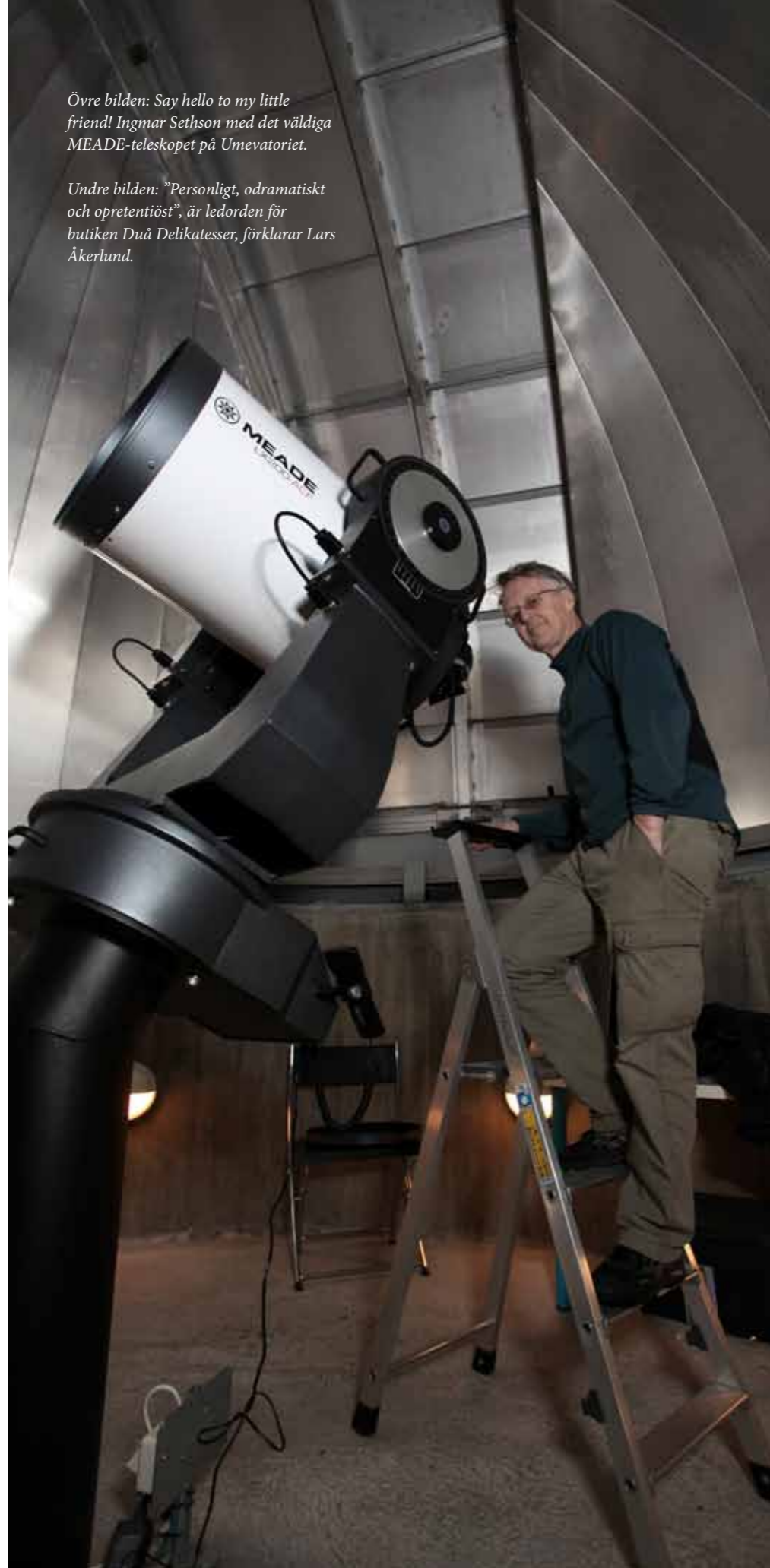
– Umevatoriet handlar egentligen om att öka teknikintresset hos gemene man, och då tar vi rymden till hjälp, eftersom det är någonting som de flesta är intresserade av. Alla är välkomna, men vårt fokus ligger på skolbarn från förskolan till gymnasiet, som vi tar emot på dagtid.

Vad finns att se och göra här på Umevatoriet?

– Huvudattraktionen är vårt planetarium där vi har interaktiva visningar, men vi har också särskilda teman. Just nu är det kemi där barnen får göra CSI-experiment för att lösa ett fingerat brott (ett inbrott). Vi har också en simulator,

Övre bilden: Say hello to my little friend! Ingmar Sethson med det väldiga MEADE-teleskopet på Umevatoriet.

Undre bilden: "Personligt, odramatiskt och opretentiöst", är ledorden för butiken Duå Delikatesser, förklarar Lars Åkerlund.

Mina Widding i sin ateljé på Pilgatan. De handsydda väskorna säljs i dagsläget i tre butiker i Umeå och två i Stockholm.

där man kan få se hur det ser ut att färdas med ljusets hastighet.

Och sen har ni ju teleskopet?

– Vi har flera, men det största uppe i kupolen är ett datorstyrt MEADE-teleskop som också är utrustat med kamera för att ta bilder på stjärnor och planeter. Utöver det har vi fem, sex mindre teleskop som allmänheten kan testa kvällstid. Där kan man titta på stjärnor och planeter.

När har ni öppet?

– Tisdagkvällar är det öppna huset för allmänheten klockan 18–22. Det kostar 100 kr för en vuxen, men kommer man med ett barn så kommer båda in för 50 kr.

Åldersdiskriminering när den är som bäst?

– Ja, det kan man kanske säga, säger Ingmar och skrattar.

DELIKATESSER

För den som vill gå ut och äta i Umeå finns det restauranger i de flesta prisklasser, men ett av de roligare alternativen, särskilt om du gillar goda viner, finner du på Storgatan 44 mitt emot MVG-gallerian.

Restaurangen Tapas är först i Umeå med konceptet "Vinotek" – att sälja viner per centiliter i automater i stället för på flaska eller glas.

Med en rad spanska, franska och asiatiska smårätter att kombinera vinerna med är det upplagt för kväll på tu man hand, eller med hela tjejgänget.

Bara ett kvarter bort från Tapas, ligger Umeås tveklöst bästa ställe om du föredrar att själv laga någonting över det vanliga.

Till Duå Delikatesser på Storgatan 46 ska du under inga omständigheter gå hungrig. Risken är att du lämnar butiken med en Ikea-kasse av lagrade ostar, mörat kött och Biscotti-skorpor. Butiken vann nyligen Västerbottens-Kurirens stora varumärkespris, en utmärkelse som tidningens läsare röstar fram.

– Vi försöker helt enkelt förse umeborna med goda grejer i livet, säger Lars Åkerlund som driver butiken med sin bror Per. Det ska vara personligt, odramatiskt och opretentiöst att handla god mat.

Jag har hört att ni har provningar, och till och med middagar här i butiken också?

– Det stämmer! Vi kör dels traditionella provningar som vin, ost och choklad, men anordnar även matlagningskurser. Sedan har vi ju kvällar när vi kör långbord, och blir lite av en kvarterskrog för en kväll. Alla kommer samtidigt och ingen vet i förväg vad de ska äta. Det är ett litet socialt experiment för tysta norrlänningar, säger Jan med ett skratt. Höstens platser tog slut på en timme när vi släppte dem.

På Jannes rekommendation avslutar vi kvällen, och värt besök i Umeå, på Sveriges kanske minsta kafferosteri – Costas Roastery på Kungsgatan, där så lite som några kilo bönor kan roostas åt gången. Exklusivt!

Guide till reportaget

1. Maria Engström bloggar om vegankost på www.umeavegan.wordpress.com och www.vegankocken.wordpress.com

2. Studentpubar i Umeå:

• Restaurang Corona: Studenternas Mekka och Umeås största nattklubb.

Johan Bures Väg 8–10. www.corona.nu

• Nationernas Hus: Pub på campusområdet som drivs av studenter. Kårlegitimation krävs för att komma in. Johan Bures väg 15. www.nationernashus.com

3. IKSU Sport: Träningscenter med bl.a. rackethallar, simbassänger och klättervägg. Laestadius väg 15. www.iksu.se

4. Skidanläggningar i Umeå med omnejd:

• Bräntberget i centrala Umeå har bigjumps, rails och pulkbacke. Dagskort kostar 80 kr. Mer information på: www.uhsk.nu

• Bubergsgårdens skidanläggning i Vindeln (cirka 55 km från Umeå). Fem nedfarer och fyra liftar. Dagskort kostar 150 kr. www.bubergsgarden.nu

5. Umeå City innebandy: Spelprogram, tabeller och information om både herr- och damlag. www.umeacity.se

6. Nya bildmuseet, Konstnärligt campus: Östra Strandgatan 26. Öppnar 18 mars. www.bildmuseet.umu.se

7. Skulpturkonst i Umeå med omnejd:

www.umedalensskulptur.se

www.konstvagen.se

8. Ninda Design: Handsydda väskor i återvunna vintage-tyger. Pilgatan 13

www.ninda.com, www.minasofia.blogspot.com

9. Punkslöjd: Textilkonst och kläder i återvunna tyger och material. Pilgatan 13.

www.punkslöjd.blogspot.com

10. Umevatoriet: Observatorium, planetarium med olika vetenskapliga teman för barn och vuxna. Öppet för allmänheten på tisdagar 18–22. www.umevatoriet.se

11. Tapas Bar & Deli:

Crossover tapas-restaurang med vinotek. Storgatan 44. www.tapasbardeli.se

12. Duå Delikatesser: Stort sortiment av ostar, oljor, vinäger, kött och köksredskap. Anordnar även provningar, matlagningskurser och middagar. Storgatan 46. www.duaumea.se

12. Costas Roastery: Ett av Sveriges första och minsta mikrorosterier. Säljer även kaffe via butikens webbshop. Kungsgatan 48. www.costasroastery.se